

різного рівня майстерності, якісний та кількісний аналіз, зміни ефективності праці тренера, принцип моделювання структури діяльності. Тільки з урахуванням діалектики педагогічного процесу можна визначити оптимальні шляхи вирішення педагогічних завдань, виявити провідні аспекти діяльності тренера та критерії його майстерності [1, 4].

Особливої оцінки потребує психологічна структура педагогічної діяльності тренера та процеси формування його особистості. Велике значення для тренера, особливо на початку його діяльності для формування ставлення до обраної спеціальності, має усвідомлення її соціальної сутності [2].

Таким чином, діяльність тренера має багатофакторний педагогічний характер і здійснюється в рамках певної педагогічної системи, що є сукупністю структурних та функціональних компонентів, підпорядкованих педагогічним цілям. Структурні компоненти діяльності тренера знаходять своє відображення у структурі його знань, а функціональні – у структурі його умінь.

Список використаних джерел

1. Дьяконов Г. (2004). Спілкування і взаємодія: діалогічний підхід. *Соціальна психологія*. 2004. № 3. С. 82–96.

2. Кенани С. Индикаторы психологического климата спортивной команды : диссертация кандидата наук по физическому воспитанию и спорту. 24.00.01. К., 2005.

3. Коробейников Г. В. Психофизиологические механизмы умственной деятельности человека. К. : Український фітосоціологічний центр, 2002.

4. Кудерміна О. І. Інструментальне спілкування як чинник успішності сумісної ігрової діяльності (на прикладі кваліфікованих волейболістів) : Автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук, спец. 19.00.05 «Соціальна психологія». К., 2000.

ЗВ'ЯЗОК І НАСТУПНІСТЬ ІДЕЙ Г. ВАЩЕНКА ПРО ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ МОЛОДІ З КЛЮЧОВИМИ ПОЛОЖЕННЯМИ НУШ

Мокляк Володимир Миколайович,

*доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри загальної педагогіки
та андрагогіки*

Петренко Леся Миколаївна,

*доктор педагогічних наук, професор кафедри загальної педагогіки
та андрагогіки*

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

Перехід суспільства від індустріального до інформаційного стану вимагає не тільки нових знань, навичок, творчо мислячих особистостей, а й осмислення цінності здоров'я людини задля усвідомлення того, що кожен

свідомий українець повинен бути гармонійно розвиненим, фізично загартованим, досконалим, здоровим, духовно багатим, активно впливати на життя суспільства. У контексті реформування соціально-економічної, політичної, культурно-освітньої сфер в Україні в ХХІ столітті особливої гостроти набуває проблема збереження здоров'я нації, забезпечення умов для її фізичного розвитку, ведення здорового способу життя молоді. Актуальним та доцільним на сьогодні є орієнтація впровадження Національної стратегії розбудови безпечного і здорового освітнього середовища у Новій українській школі, в якій фізична культура, рухова активність, фізичне виховання визначаються як пріоритетні напрями розвитку.

Проблема єдності фізичного та духовного компонентів у процесі виховання особистості, відповідальної за своє здоров'я перед громадянами та державою, була однією з найактуальніших у педагогічній спадщині Г. Ващенка (1878-1967 рр.). Вона залишається актуальною для нас і сьогодні, зокрема у сфері виховання у молодого покоління позитивного ставлення до занять фізкультурно-оздоровчою діяльністю у поєднанні з формуванням національних цінностей. Вирішення завдань гармонійного розвитку особистості відбувається шляхом зміцнення здоров'я, розвитку м'язової сили, спритності у поєднанні із вихованням сили волі, здатності керувати своїм тілом як «зряддям духа», – вважав видатний український педагог Г. Ващенко. На наш погляд, такий підхід до вирішення вказаної проблеми потребує глибокого вивчення і поширення серед педагогічної громадськості.

На основі викладеного можна сформулювати завдання роботи, яке полягає у дослідженні зв'язку і наступності ідей Г. Ващенка про фізичне виховання молоді з ключовими положеннями НУШ.

На сучасному етапі духовного, морального відродження та реформування культурно-освітньої сфери дедалі більшої уваги набуває проблема взаємодії фізичного та духовного розвитку особистості. Вивчення «Спогадів» видатного педагога, наукових праць «Виховання волі і характеру», «Виховний ідеал», «Тіловиховання як засіб виховання волі і характеру» та інші дає підстави стверджувати, що його підходи щодо розвитку особистості базувались на ідеї душевно-тілесної цілісності людини [1-4]. Усвідомлюючи взаємозв'язок фізичного та духовного розвитку виховання особистості, педагог зазначав, що «фізичне виховання не можна розглядати без зв'язку з вихованням інтелектуальним і моральним. Основне у людини – її дух. Отже, дітей треба виховувати так, щоб тіло у них було спритним і міцним зряддям духа» [3, с. 188].

Г. Ващенко вивчав системи фізичного виховання, які створені були народами старого і нового часу, зарубіжними науковцями, сучасниками педагога. Фізичне виховання, на думку педагога, є одним із пріоритетних завдань процесу формування гармонійно розвиненої і національно свідомої особистості. Фізичне виховання для Г. Ващенка було невід'ємною складовою

частиною розробленої ним національної системи виховання молоді, серцевиною якої слугував виховний ідеал; цілісність характеру, виховання волі для педагога пов'язується з фізичним розвитком, вихованням бадьорості, життєрадісності, впевненості в собі.

Він чітко окреслив завдання, які українському народові необхідно буде вирішувати. Ми сьогодні виховуємо покоління, на плечі якого випала доля вирішення цих завдань. По-перше, здійснення віковичного прагнення українців до державної і національної самостійності. По-друге, відбудова економіки України, забезпечення розвитку промисловості, сільського господарства. По-третє, сприяння високому розвитку духовної культури, освіти, науки, мистецтва. По-четверте, захист територіальної цілісності, суверенітету України [3, с. 163]. Ці питання не втратили актуальності і в наш час. Для сучасної Нової української школи особливо актуальними є погляди Г. Ващенка на фізичне виховання дітей та молоді.

Педагог одним із найважливіших завдань учителів, вихователів, батьків вважав ведення повсякденної копіткої роботи по закріпленню у дітей ідеї ведення здорового способу життя й формування сили волі й характеру особистості. Проблему формування здорового способу життя Г. Ващенко розглядав різнобічно: як педагогічну, медичну, психічну, соціальну. Вивчення науково-педагогічної спадщини Г. Ващенка переконує нас в тому, що вчений глибоко вивчив і творчо переосмислив здобутки науковців світу в галузі знань про людину: анатомію, фізіологію, психологію, соціологію, педагогіку, біологію, антропологію, педіатрію, які включають основи раціонального харчування дітей, санітарні вимоги до одягу, навчальних, житлових будівель, гігієни у збереженні здоров'я, можливості дитини в пристосуванні до соціального середовища, участі дитини в суспільному житті та інші.

Вивчення проблем дитини в усі часи було предметом особливої уваги дослідників, але відрізнялося підходами до проведення досліджень, методами цих досліджень. Своїми підходами, оцінками, ідеями зацікавлює науковців праця Г. Ващенка «Тіловиховання як засіб виховання волі і характеру». Вивчивши розвиток систем фізичного виховання дітей та основ формування здорового способу життя в країнах, де їх створили культурні народи старого й нового часу, Г. Ващенко зазначав: «В кожній з цих систем є риси позитивні, що їх варто було б урахувати при розбудові української національної системи» [4, с. 271].

Видатний педагог підкріплює свою думку конкретними прикладами позитивних моментів фізичного виховання у персів, Спарті, Афінах, Римській імперії, середньовічній Європі, в Європі часів Ренесансу XV-XVI ст., нового періоду, у філантропіах. Його цікавила німецька, шведська системи тіловиховання, особливо ґрунтовно Г. Ващенко дослідив систему фізичного виховання П. Лесгафта.

Унікальна роль належить Г. Ващенку у відкритті постаті І. Боберського як першовідкривача широкого фізкультурного руху, який заклав підвалини сучасного національного тіловиховання і спорту на початку ХХ століття в Галичині. Він був палким прихильником ідей І. Боберського, що «поставив за мету виховати міцних духом і тілом українських патріотів, незламних борців за волю Батьківщини» [6, с. 297]. Досліджуючи науково-педагогічну спадщину з питань тіловиховання та здорового способу життя різних історичних епох і часів, Г. Ващенко зробив висновок про те, що «усі народи світу звертали і звертають більшу або меншу увагу на тіловиховання молоді, щоб виховуючи фізично, разом з тим виховувати молодь і духовно. ...А проте кожен з цих народів ставив собі особливі завдання в галузі тіловиховання і по-своєму розв'язував питання про зв'язок його з вихованням духовним» [4, с. 271].

Розвиваючи ідеї видатних представників педагогічної думки, Г. Ващенко висловив власні міркування щодо організації системи фізичного виховання в Україні як чинника формування здорового способу життя. На глибоке переконання видатного педагога українська система фізичного виховання молоді повинна тісно поєднати комплекс фізичних вправ, розроблених з урахуванням найновіших досягнень різних галузей наук, з розвитком духовних сил особистості.

Г. Ващенко сформував засади творення української системи фізичного виховання на таких основах: 1) фізичне виховання є органічною частиною компоненту формування людської особистості, в якому поєднується виховання розумове, моральне, естетичне; 2) завдання фізичного виховання полягає як у вирішенні проблеми зміцнення здоров'я, розвиткові рухових якостей, спритності, так і в утвердженні духовних сил людини, зміцненню її волі, напрацюванню навичок витривалості, здібності керувати своїм тілом як знаряддям духа; 3) керівники фізичного виховання повинні розуміти, які завдання перед українським народом ставить історія, серед них: здобуття незалежності соборної України, розбудова її господарства, духовної культури, що вимагає певних властивостей духа і тіла; 4) керівники фізичного виховання повинні враховувати досвід різних народів, бо він має багато повчального як позитивного, так і негативного; 5) створена система фізичного виховання повинна змінюватись у зв'язку із зміною історичних завдань, які постають перед народом, крім того, слід брати до уваги неперервний розвиток наук, що пов'язані з питанням фізичного виховання, перш за все, з медициною й психологією, у яких зроблено багато відкриттів і винаходів, що дають можливість боротись з різними хворобами, зміцнювати організм, сприяти збільшенню працездатності і терміну життя людини. Керівники фізичного виховання повинні ретельно стежити за досягненнями науковців, розумно й бережно використовувати їх у своїй практиці; 6) в системі фізичного виховання, як і в інших галузях виховання,

останнє мусить бути органічно поєднане з самовихованням. Це передбачає високий рівень самооцінки особистості. По-перше, вихованець сам розуміє потребу і сенс тіловиховання, по-друге, розуміє завдання, які стоять перед українським народом і усвідомлює свої обов'язки перед ним, по-третє, не тільки охоче виконує накази, а за певною системою самостійно займається тіловихованням [6, с. 299]. Інакше тіловиховання може обернутися на муштру. Привертає особливу увагу направленість ідей педагога і впевненість у високих результатах усвідомленого процесу самовиховання.

Важливо наголосити, що у своїх працях педагог звертає увагу на те, що виховання і самовиховання як складові єдиного процесу виховання дитини відіграють різну роль у різні періоди розвитку вихованця. Чим молодший вік вихованця, тим більшу роль у його житті відіграє виховання і меншу самовиховання, і навпаки, чим старший вихованець, тим більшу роль у формуванні його особистості займає самовиховання [2, с. 18].

Дослідженням встановлено, що засади творення української системи фізичного виховання української молоді, розроблені Г. Ващенком, є складовою частиною системи національного виховання молоді, є актуальними і в наш час, а ключові компетентності Нової української школи й наскрізні вміння створюють «канву», яка є основою для успішної самореалізації учня – як особистості, громадянина і фахівця. У виховній теорії Г. Ващенка гармонійно розвинена особистість пов'язується з фізично розвиненою людиною з високими морально-вольовими якостями, обґрунтовано взаємозв'язок фізичного виховання з вихованням волі та характеру особистості.

Здійснене дослідження не вичерпує усіх аспектів визначеної проблеми і потребує подальшого дослідження педагогічної спадщини Г. Ващенка.

Список використаних джерел

1. Ващенко Г. Виховання волі і характеру. Ч.1. Психологія волі і характеру. Лондон : Вид-во Спілки Української Молоді, 1952. 256 с.
2. Ващенко Г. Виховання волі і характеру. Ч. 2. Боффало-Мюнхен : Видавництво Спілки української молоді, 1957. 270 с.
3. Ващенко Г. Виховний ідеал : підруч. для педагогів, виховників, молоді і батьків. Полтава : Полтав. вісн., 1994. 190 с. (Твори ; т. 1).
4. Ващенко Г. Тіловиховання як засіб виховання волі і характеру. [Твори] Т.4 : Праці з педагогіки і психології. К. : Школяр, 2000. С. 271–314.